



AJUNTAMENT DE RIBA-ROJA DE TÚRIA



L'ESCUT DELS COMTES DE REVILLAGIGEDO EN LA CISTERNA DE RIBA-ROJA

Estudi i descripció

En la present revisió (20230429) s'inclou al costat de l'escut originalment en pedra la il·lustració dels seus elements dibuixats, incloent-hi els metalls i esmalts que correspondrien a cadascun, gràcies al treball de grafisme de l'artista- dissenyador local Zoorrin, partint del meu estudi original. L'estudi de detall per a aquesta representació gràfica m'ha obligat a analitzar més de prop la pedra original i ha originat la present revisió que inclou alguna precisió i noves dades complementàries.

Per a més publicacions sobre la història de Riba-roja de Túria accedisca a 'El Cronista Virtual' en el següent enllaç.



Portada:

Sobreimpressió d'alguns elements amb representació heràldica en l'escut de pedra.

Estudi:

José Vicente CALATAYUD CASES (abril 2020, revisió abril 2023)

Fotografies:

L'autor; Alvaro Armada y Barcáiztegui; anònim:
"Las noticias sobre la familia Armada..."

Director de la sèrie:

José Vicente Calatayud Cases.

Crèdits Grafisme:

Zoorrin, per la representació gràfica i acolorit de l'escut.

Edita:

José Vicente Calatayud Cases
Servei de Publicacions Municipal

Publica:

M.I. Ajuntament de Riba-roja de Túria

Imprimeix:

Servei de Publicacions Municipal

D.L.:

ISBN:

LA PERIPÈCIA

Entre els comptats papers recuperats de l'arxiu del Cronista Salvador Cerveró qui va ser també apoderat del Servei de Defensa del Patrimoni Artístic en els anys cinquanta del segle vint es troba una còpia de l'Acta alçada a propòsit de l'enderrocament de la caseta d'accés a la cisterna del poble que va ser posada en funcionament en 1762 sota els auspicis de Juan Francisco de Güemes i Horcasitas, primer comte de Revillagigedo.

En l'acta alçada el tres d'octubre de 1953, a l'ajuntament, figura que es reuneixen l'alcalde Salvador Martí Pedros i el mateix Salvador Cerveró Ferrer, davant els quals compareix Vicente Folgado Martí, mestre obrer, a propòsit de qui li havia ordenat l'esmentat enderrocament, manifestant aquest que va ser donya Miracles Sanz Monzó qui ho va fer quan treballava per a ella en setembre de 1949, però que es va fer amb autorització escrita de l'ajuntament i que s'havia limitat a traure una sèrie de grans pedres i emplenar d'enderrocs l'accés sota cota de carrer, deixant fora aquestes pedres i estant ja derruït el tram superior de la volta de l'escala d'accés, segons manifestava. De l'acta alçada es va donar trasllat al delegat regional del Patrimoni Artístic Nacional.

En un informe adjunt datat el mateix dia tres i mecanografiat pel propi senyor Cerveró, es detalla com ell mateix i Salvador Ruiz Ballester, en aquell temps regidor de l'ajuntament i mestre d'obres municipals es van personar al carrer Forn Vell per a revisar i retirar les pedres que havien sigut apartades allí, tractant-se d'un escut de pedra, unes pedres d'una certa grandària que van conformar els escalons i una làpida de 2 metres 38 per 54 centímetres. Pel seu pes i grandària les pedres, una vegada inventariades, van quedar acostades en el mateix lloc.

L'informe esmentat dedica la primera pàgina a la descripció de l'escut que en aqueix moment feia 80 x 60 x 20 cm., havent patit posteriorment la pèrdua d'alguns trossos en el continu tràfec al qual va ser sotmès des d'aqueixa data. No copiarem ací la descripció perquè el cronista Cerveró al no tindre coneixements d'heràldica fa un relat del que creu veure, sent alguns motius correctament descrits i altres no.

A continuació descriu les pedres dels escalons i la làpida, que en aquell moment estava íntegra encara que, com li va succeir a l'escut que ha anat perdent trossos, els diversos tràfecs van originar que acabara partida en dos i amb una lleugera pèrdua en la línia de trencament, no ens ocupem d'ella en aquest estudi, però Cerveró comenta que la làpida degué estar com a llinda en la caseta d'accés a la cisterna i l'escut damunt, encara que sabem ara que l'escut es va llaurar per a un altre lloc sent tots dos de data diferent (1762 i 1897 respectivament).

Amb el pas del temps es va perdre la memòria de l'antiga cisterna i de les pedres, arribant quasi a oblidar-se l'existència d'aquella i el parador d'aquestes. Anys després, estant les escoles parroquials en la plaça de l'ajuntament,

Salvador Silvestre Larrea, mestre en aquestes, en una eixida amb alumnes cap al casc vell es va fixar en les pedres prop del *Pou de Baix* i veient els dibuixos de l'escut van decidir enginyar-se-les per a pujar-lo fins a l'escola; l'any setanta-un les aules de les escoles parroquials es van traslladar al Institut i l'escut de pedra va quedar arraonat en l'edifici que va passar a ser utilitzat com a Club Juvenil parroquial.

Sense tindre molta idea en aquells moments del que l'escut representava però considerant per la seua aparença que havia d'evitar-se la seua pèrdua o abandó en vistes vist que anava a produir-se una rehabilitació de l'edifici per a dedicar-lo a Casa Abadía el vaig comunicar a l'ajuntament que en Comissió Permanent de vint-i-un de maig de 1980 va aprovar sol·licitar al capellà rector autorització per a recollir "l'escut de la vila que és a les escoles parroquials" i que es recolliren i es buscara el "aprofitament de tots els carreus de caràcter històric local".

Escut i làpida van tornar a dormir el somni dels justos durant quinze anys fins que vaig presentar un informe el vint d'octubre de 1995 perquè l'ajuntament el reservara i deixara de servir de suport d'un panell a l'entrada del consistori; en aqueix moment ja s'indicava que podria tractar-se de l'escut que segons la documentació que Enrique Jarabú i jo havíem consultat en l'arxiu parroquial i segons un escrit de Salvador Cerveró, "*Batejat soc en ta Pila*" s'hauria fet llaurar en 1897 per a col·locar en el presbiteri de l'església parroquial.

El vint-i-dos d'abril de 1997 vaig presentar un nou informe a conseqüència d'haver localitzat en l'arxiu municipal còpia dels escrits de Cerveró que he esmentat al principi; l'escut va acabar en un magatzem municipal on va servir de taula d'improvisats esmorzars i aparador de pols així com cendrer, mentre continuaba deteriorant-se donada la fragilitat de la pedra calcària.

Finalment al març de 2010 es va inaugurar la rehabilitació de la cisterna i es va reconstruir la caseta d'accés situant sobre la porta la làpida, quedant l'escut sobre l'escala d'accés enfront de l'entrada des del carrer.

LES FESTES DEL CENTENARI I L'ESCUT DEL PRESBITERI

Segons les notes preses per Enrique Jarabú a l'octubre de 1995, en l'escrit redactat per Salvador Cerveró Ferrer al juliol de 1933 amb el lema “*Batejat soc en ta Pila*” amb informació obtinguda en l'arxiu parroquial s'esmenta com, el tretze de gener de 1897, s'havia produït una junta general a la qual van assistir el senyor cura, representants de l'ajuntament i de la junta de fàbrica així com dels principals contribuents en la qual el senyor cura va proposar nomenar el senyor comte de Revillagigedo com a clavari major d'unes festes que se celebrarien el deu d'octubre d'aqueix any pel centenari de la Translació i que

per l'enllaçat que va el seu nom amb la història de la vila, de la qual ha sigut amo i senyor i per la part principalíssima que sempre ha tingut des del principi fins a la terminació d'aquest temple parroquial, per la qual cosa ha merescut que el seu escut comtal s'esculpira en la part culminant de l'altar major...

el senyor comte va acceptar la invitació i va oferir mil reals per als festejos i dos mil per a la terminació de l'obra que s'estava fent a l'església.

Fa uns anys l'ajuntament de Riba-roja va tindre l'ocasió de contactar de nou amb la casa dels comtes de Revillagigedo i, gràcies als contactes haguts, don Álvaro Armada i Barcáiztegui, comte de Güemes en aquell moment va tindre el gest d'aportar un còpia dels rotllos de microfilm que contenien bona part de la documentació de l'arxiu Revillagigedo referida a la baronia de Riba-roja, que va poder digitalitzar-se amb la seua autorització. En aquesta documentació i en el lligall onze, num. dos, es troba la carpeta que recull l'episodi del nomenament.

Malgrat que la documentació recorda les notes obtingudes en l'arxiu parroquial, la seua singularitat resideix en què conté la correspondència original signada per Francisco Poquet, capellà ecònom, Joaquín Pedrós, alcalde i Salvador Peydró, secretari; la carta és del set de gener i aclareix que la junta va tindre lloc el dia un i es va fer pública “des del púlpit” el dia sis. En la carta s'esmenta que “agraïda a tant de despreniment **ha posat** sobre l'altar major l'escut del seu senyor i amo Excmo Sr. comte de Revillagigedo”. La carpeta conté una carta de l'apoderat, Tomás Sebastián, en la qual informa del curs d'assumptes de les baronies de Benilloba i Riba-roja, començant per aquesta en relació a la marxa de les obres per al centenari a l'església el mes de maig; així menciona obres en el presbiteri, la terminació de la segona torre, l'arrebossat de la façana i la donació d'una estàtua del Sagrat Cor pel senyor Pastor, així com de l'apostolat complet a costa de diversos devots i terratinents, dels quals cita a Fdo María Pastor (col·legi i asil convent), Ibáñez de Lara (masia d'Escoto) i Nosedal (masia de Poyo), però el que ens interessa saber en resum és que un escut dels comtes de Revillagigedo llaurat en pedra estava ja efectivament col·locat en algun lloc preeminent en el presbiteri sobre l'altar major l'u de gener de 1897, així com que els dotze apòstols, a l'església a meitat d'aquest any, pel que veurem més endavant.

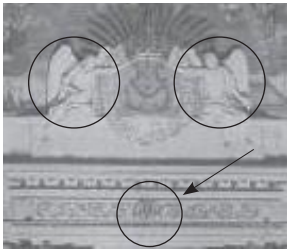
L'ESCUT LLAURAT EN PEDRA

Tenim per tant que en Riba-roja existeix un escut de pedra localitzat actualment a l'entrada de la cisterna i que suposadament havia estat situat allí en la façana d'accés original almenys en 1949 i, d'altra banda, que en 1897 hi havia un escut llaurat en pedra en algun lloc del presbiteri "sobre l'altar major" i que no existeix en l'actualitat sense que se sàpia que va succeir amb ell i on poguera trobar-se.

Per sort hi ha documentació escalonada en el temps que ens permet aventurar conclusions respecte a l'escut que "es va posar" sobre l'altar major:

a) Els plans originals de Vicente Gascó de finals del segle XVIII. En el perfil tallat que permet veure la proposta per al presbiteri s'aprecia l'altar tridentí, sobre ell el sagrari, a continuació el nínxol per a la imatge titular, una sanefa correguda sense més i sobre el àndito dues grans figures d'àngels portadors amb l'escut marià coronat.

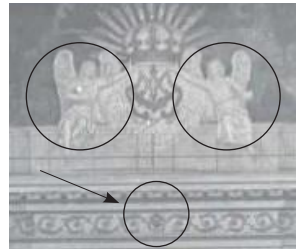
b) Una foto presumptament datada en el moment del centenari, la qual cosa sembla cert per determinats detalls com el sumptuós cadirat de l'altar major i altres; en tot cas l'interessant és que la foto és anterior a la guerra civil espanyola. També és important que es tracte d'una foto d'una qualitat envejable per a l'època pel camp que abasta a l'interior i perquè permet una ampliació apreciable (treballant amb còpia de còpia) sense pixelar-se, la qual cosa deixa apreciar uns certs detalls.



(1897)



(Esbós S. XVIII)



(1969)

A la foto es pot comprovar que s'han seguit els plans amb bastant fidelitat en la part del presbiteri, estan els àngels, però en el centre de la sanefa hi ha ara un escut, els detalls del qual no s'aprecien pel que caldria tractar de contrastar les seues mesures per a veure si podria correspondre's amb el que coneixem en l'actualitat...

c) L'anterior pot comparar-se amb fotos posteriors a la guerra; així en una altra fotodels seixanta es poden apreciar canvis importants, s'ha col·locat la taula de l'altar separada del fons seguint les noves normes del Concili Vaticà II, la sanefa té un adorn central però de grandària ajustada a la resta i no és un escut, els àngels segueixen allí però observant la foto amb atenció s'observa que no són com els originals, aparentant haver sigut voluntariosament "recompostos" però sense molta perícia.

A l'església també han desaparegut les estàtues dels apòstols. Actualment els àngels han sigut suprimits pel seu estat i per ocultar part de les pintures murals de la volta quan van ser restaurades.

L'anterior permet conjecturar que l'escut de pedra que "es va posar" sobre l'altar major en 1897, haguera pogut estar en el centre de la sanefa sobre l'altar, sota el àndito i desaparèixer d'allí probablement durant la guerra, com va succeir amb els apòstols i com sembla van ser mutilats els àngels de la volta i si es va mantindre durant la guerra, en tot cas hauria desaparegut del seu lloc almenys abans de 1949 quan va aparèixer en la cisterna, ja que sembla evident que es tractaria del mateix escut; queda la qüestió de com va poder arribar des del seu lloc original al sòl perquè tractant-se de pedra calcària, encara que té desperfectes, d'haver sigut arrancat s'hauria destrossat en caure de tanta altura.

I ja hem dit que a la foto de l'altar major de 1897 apareix en la sanefa un escut, la qual cosa ha sigut confirmat per testimoniatges orals de gent d'avançada edat, si bé ni la foto ni els testimoniatges han pogut aclarir els seus detalls; actualment no hi ha base documental per a pensar que hi haguera dos escuts de pedra similars perquè ni en la documentació ni en l'arxiu Revillagigedo ha aparegut cap esment.

Tenint en compte que l'escut llaurat en pedra es va col·locar en 1897 sent comte de Revillagigedo (VI) don Álvaro Armada Fernández de Córdoba Valdés i Güemes i que no es correspon amb els seus cognoms, i malgrat que les dues primeres casernes són els de Güemes i Horcasitas el tot tampoc correspon al primer comte de Revillagigedo, sent el donant de l'escut don Álvaro Armada i Fernández de Còrdova queda per analitzar les diferents branques familiars per a poder entendre com es va gestar aquest escut que actualment està en la cisterna i quins són els motius que justificarien aquest escut d'armes pels llinatges representats d'acord amb els emblemes heràldics i ornaments exteriors que conté.

ELS LLINATGES

Don **Álvaro** Gonzalo Juan Fernando Tristán Sancho Antonio Rodrigo Diego Pelayo Rainiero Mendo Nuño Gabriel García Raimundo Jaime d'Armada, Fernández de Còrdova, Valdés i **Güemes** va nèixer a Gijón (Astúries) el huit de febrer de 1843. [...]

VI **comte de *Revillagigedo** (R.C.S. de 5 d'agost de 1871), **Gran d'Espanya**, VII **marqués de San Esteban del Mar de Natahoyo** (R.C.S. de 17 defebret de 1890), IV **comte de Güemes** (des de 1871), XVII **Avançat Major de la Florida**, **marqués de Canillejas** (que va cedir a la seua germana Isabel), **Cavaller de l'Orde de Montesa** (1897) i de l'Orde de Carles III (1899). **Cavaller de la Real Maestranza de València** (1833). **Gentilhombre de Cámara de S. M. amb exercici i servitud. Coronel honorari d'Artilleria**, amb ús d'uniforme. **Senador vitalici de Gijón. Diputat a Corts.** [...]

Va casar [...] el 29 de maig de 1872 amb donya **María del Carmen Rafaela Ignacia Romana Lopa Josefa Petra Antonia Luisa Fernanda de los Rios Enríquez, Miranda de Grado, Valdés i Valdés.** [...]

Don Álvaro va morir a Deva (Gijón) el 23 de setembre de 1907.

El text anterior representa literalment la primera part de la contraportada del llibre "*Las noticias sobre la familia Armada. Los protagonistas. Condes de Revillagigedo*" l'autoria del qual (figura com a anònim) és d'un dels seus descendents recents i va ser publicat a Madrid en 2002. En ell hem marcat en negreta elements que intervenen en l'aclariment de diversos elements de l'escut que es troba actualment en la Cisterna de Riba-roja.

A aquests elements caldria afegir l'esment dels seus avis paterns i dels seus pares, marcant igualment en negreta els elements clau; l'avi va ser Juan Antonio **Armada Ibáñez de Mondragón** i Guerra sent l'àvia **María del Rosario Benita Fernanda Valdés-Inclán i Ramírez de Jove**; al seu torn els pares van ser **Álvaro José María Benito Armada Valdés-Ibáñez de Mondragón i Ramírez de Jove** i **María Manuela de la Paciència Fernández de Còrdova i Güemes.**

La família és Armada però en el nostre cas intervenen cinc branques, els Armada, Valdés, Ramírez de Jove, Ríos Enríquez i Güemes (Revillagigedo).

GENEALOGÍA

La família que ens ocupa és Armada perquè l'escut que estem estudiant és donat per Álvaro Armada Fernández de Còrdova, VII **marqués de Santa Cruz de Rivadulla** (1899-1903), VI marqués de Sant Esteban del Mar de Natahoyo, IV **comte de Güemes**, VI **comte de Revillagigedo** i Baró de Riba-roja i Benilloba; **Gran d'Espanya** i XVII **Avançat Major de la Florida**.

Però, d'una banda, si bé la família, en la branca i el moment que ens ocupa, és Armada per ser el cognom de l'home, tots els béns de les altres branques han passat a denominar-se de Revillagigedo i això perquè des del moment en què don Álvaro Armada Valdés es casa amb donya Manuela de la Paciència Fernández de Còrdova i Güemes, V comtessa de Revillagigedo (baronessa de Riba-roja); la resta de títols passen a segon pla per ser aquest el principal en portar aparellat la Grandesa d'Espanya.

D'altra banda, si bé en 1897 data de l'escut que ens ocupa, el mateix Álvaro Armada Fernández de Còrdova no era marqués de Santa Cruz de Rivadulla, el majoratge pertanyia a la família, sent primer el seu pare Álvaro Armada Valdés-Ibáñez de Mondragón el marqués en 1871, després el seu germà Iván, des del 1871 fins a la seua defunció i des de 1899 ja ell mateix. Des del moment en què Pedro Manuel Armada i Mendoza, nascut en 1676 va casar amb Isabel Salgado-Mondragón, havia desaparegut com a primer cognom **Ibáñez de Mondragón de la casa de Santa Cruz de Rivadulla**, passant a Galícia la casa senyorial de Eremuzketa (Guipúscoa) en entroncar els Mondragón amb els Armada.

Finalment, en casar el seu pare amb María Manuela de la Paciència Fernández de Còrdova i **Güemes**, els Armada de la branca que ens ocupa així com les seues propietats passen a denominar-se de **Revillagigedo** per la raó exposada anteriorment.

Així doncs, tornant a revisar ara l'escut llaurat en pedra que es troba a Riba-roja podrem apreciar que no és un escut de cognoms sinó de llinatges dels Armada com a comtes de Revillagigedo, tenint, al seu torn, don Álvaro Armada Fernández de Còrdova un altre escut amb les seues pròpies armes, responent en aqueix cas als seus cognoms, si bé cal afegir, per a acabar, que ell mateix reserva els ornaments exteriors o formes heràldiques no compreses en el llenguatge del blasonat que ens ocupa en l'escut de Riba-roja per a col·locar com a elements decoratius alguns dels quals fan referència als seus propis honors i distincions militars.

FITES

El llibre “Noticias sobre la familia Armada” conté els arbres genealògics de totes les branques familiars dels Armada, Casas de Ramírez de Jove, Valdés, dels Rios-Enríquez i Güemes (Revillagigedo), segons es relacionen en l'Arxiu Revillagigedo, la qual cosa permet conèixer com han anat enllaçant els Armada amb aquestes diferents Cases. La família és fonamentalment asturiana perquè allí estan bona part dels seus avantpassats, encara que els Armada, en concret i en els seus propis orígens són gallecs, d'Orense. Amb successius matrimonis i per mèrit propi van afegint propietats i guanyant prestigi.

La primera data a considerar per a l'escut que estem investigant és l'any **1646** quan Pedro Manuel Armada casa amb Isabel Salgado-Mondragón, neboda del primer marquès de Santa Cruz de Rivadulla. Els Ibáñez de Mondragón apareixen a Galícia quan des del lloc de Eremuzketa, en Mondragón (partit judicial de Vergara, Vizcaya) don Joan Ibáñez de Mondragón arriba a Santiago. Un Reial decret del 31-V-1681, del rei en Carles II, agraciava amb el Títol de marquès de Santa Cruz de Rivadulla, a en. Andrés Ibáñez de Mondragón Ozores de Sotomayor Eremuzqueta i Lamas, regidor del partit judicial de Santiago de Compostel·la, cavaller de Santiago i senyor de la Casa d'Ortigueira. Isabel Salgado, dona de Pedro Manuel com hem dit, va ser l'hereua però no va usar el títol, sent el segon marquès el seu fill Juan Andrés Armada i Salgado.



Don Álvaro d'Armada Fernández de Còrdova que va encarregar l'escut de pedra per a Riba-roja havia de tindre una estima particular per la Casa d'Ortigueira en Santa Cruz, un lloc en el qual està, enfront de la casa, la font de «La Coca», nom gallec del mitològic drac alat i que forma part de l'heràldica del llinatge Mondragón, i que apareix representat en diversos escuts del Pazo. De fet quan els seus avis es van casar van estar uns mesos a Galícia i el marquès de Santa Cruz els va preparar una sorpresa decorant el menjador amb escuts de famílies gallegues parents dels Armada, però també, sobre una porta, l'escut de Mondragón-Eremuzketa amb la creu de

Santiago, probablement el mateix amb el qual es va fer retratar Don Álvaro i que apareix darrere del seu cap a la dreta en aquest retrat.

La segona data important és ja en el segle XIX, en **1816**, quan Juan Antonio Armada Ibáñez de Mondragón i Guerra, V marquès de Santa Cruz de Rivadulla casa amb María del Rosario Valdés-Inclán i Ramírez de Jove, marquesa de Sant Esteban del Mar de Natahoyo (per Ramírez) i Avançada Major de la Florida (per Valdés). Així doncs aquest matrimoni va incrementar notablement les propietats dels Armada, així com els títols nobiliaris de la família però també els seus privilegis militars.

D'una banda la defunció a ganivet en 1706 de Francisco Ramírez, mariscal de camp, en la defensa del castell de Tortono li va valdre la institució del Marquesat de Sant Esteban en el seu nebot Carlos Miguel Ramírez de Jove Vigil, nascut en 1707, senyor del vedat de Natahoyo i primer marquès de Sant Esteban. Ja en 1816, María del Rosario Valdés Ramírez de Jove, IV marquesa de Sant Esteban va casar amb Juan Antonio Armada i Guerra, marquès de Santa Cruz de Rivadulla, per la qual cosa a partir d'aqueix moment anaven plegats tots dos títols, marquesos de Santa Cruz de Rivadulla i de Sant Esteban del Mar de Natahoyo.

D'altra banda, María del Rosario era filla de María del Carmen Ramírez de Jove i González de Cienfuegos, vescomtessa de la Penya de França i que va casar amb don Álvaro José Valdés Inclán, de qui va heredar els títols de comtessa de Canalejas i d'Avançat Major de la Florida, casa Valdés i molts altres majoratges d'Astúries, que van passar als Armada en casar-se amb Juan Antonio Armada i Guerra.

Finalment, María del Rosari també va aportar el privilegi atorgat per resolució de Carles IV en 1804 pel qual seria "Comissari Provincial d'Artilleria el que ostente el títol de Sant Esteban del Mar, passarà a denominar-se Coronel d'Infanteria amb l'ús d'uniforme de retirat d'Infanteria amb exempció de llança i mitja anata perpètuament per juro d'heretat"

La tercera i última fita que ens ocupa es produeix uns anys després, ja en **1838**, també en un doble joc d'enllaços; així com anteriorment la família Armada havia entroncat amb les famílies Valdés i Ramírez amb el matrimoni de Juan Antonio Armada Valdés-Ibáñez de Mondragón Ramírez de Jove i María del Rosario Valdés, ara seria l'enllaç entre Álvaro Jose Armada i Manuela de la Paciència Fernández de Còrdova i Güemes, marquesa de Canillejas i comtessa de Güemes i de Revillagigedo amb Grandesa d'Espanya concedida per Carles IV a Antonio María de Güemes Pacheco Padilla Horcasitas i Aguayo al desembre de 1803. El Títol Güemes havia sigut creat per Ferran VI en 1742 i el de Revillagigedo en 1749 a Juan Francisco de Güemes i Horcasitas.

Aquests títols havien passat als Fernández de Còrdova en casar-se la mare de Manuela, Carlota Luisa de Güemes i Muñoz de Loaysa amb Jose María del Carmen Fernández de Còrdova i Cascajares, marquès de Canillejas, i ara passaven als Armada, tancant ací el cercle de famílies que ens porten a la composició final de les armes dels Revillagigedo (Armada) representades en l'escut de pedra que es conserva a la cisterna de Riba-roja.

L'ESCUT REVILLAGIGEDO

Com diu José Antonio Vivar del Riego

“Hem de partir d'una idea: si en heràldica gentilícia l'escut representa la continuïtat del llinatge, els elements exteriors l'individualitzen aportant elements propis de la persona concreta que l'ostenta”, aquest és el cas que ens ocupa, Álvaro Armada Fernández de Còrdova fa plasmar l'esmentada continuïtat dels llinatges que considera més importants en el camp de l'escut i reserva per als elements exteriors l'esment d'alguns, no tots, els honors i distincions que li honren, sent això així per la major llibertat que existeix en l'ús i disseny d'aquests últims i per mantindre un equilibri entre l'escut i la panòplia. Don Álvaro va ostentar també armes personals pels seus cognoms i que incloem més endavant al final del text; dir que apareixen allí Armada i Fernández de Còrdova (cognoms paterns) i, a continuació, Valdés i Güemes (cognoms materns), afegint don Álvaro les armes de Mondragón (partit judicial de Vergara) en el centre, a més de la Grandesa d'Espanya, la corona comtal i el lema familiar dels Güemes. Per la seua part l'escut petri dels Armada-Revillagigedo que es troba en Riba-roja recull el llinatge Revillagigedo representat per les armes dels cognoms del primer comte, Juan Francisco de **Güemes** i Horcasitas, com a llinatge; el majoratge de **Mondragón** dels marquesos de Santa Cruz de Rivadulla per via paterna i el comtat de **Güemés** amb **Grandesa d'Espanya**, **l'Avançament de la Florida** i la referència a la **capitania de Cuba** i al **virregnat de Mèxic**, per via materna.

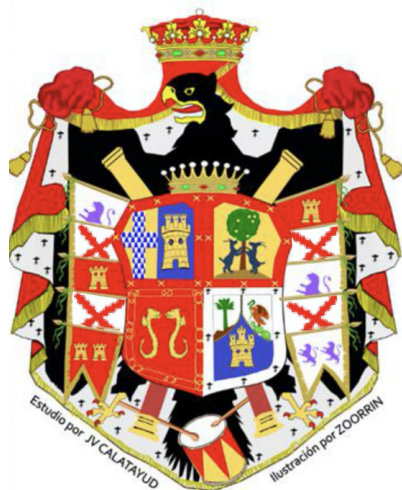
Tot l'anterior quant als mobles però don Álvaro va triar per als elements exteriors la tradició militar i de servei a Espanya de les diferents famílies amb les quals van anar entroncant i igualment els Armada sent ell mateix **coronel d'Infanteria** amb ús d'uniforme del **Real Cos d'Artilleria** i perpètuament per juro d'heretat com a **marqués de Sant Esteban**, privilegi concedit en 1804 per Carles IV a la seua àvia María del Rosari Valdés-Inclán i Ramírez de Jove; per tot això trobem una àguila coronada(1) sobre mantell d'ermíni, carregada amb l'escut espanyol en pell de bou (o escut francès, segons la moda de l'època) acolat amb dos tubs de canó, banderes, dos bastons de comandament i un tambor amb les seues baquetes. Apareixen doncs totes la referències als seus títols nobiliaris però no apareixen no obstant les referències a l'Orde de Montesa o la de Carles III, de les quals va ser cavaller, entre altres honors i distincions, la qual cosa indica que en el moment de llaurar l'escut no havia rebut aqueixes mercès i sent la primera de 1897 podem apurar la data de la llaura de l'escut al principi d'aqueix any.

(1) Les pèrdues de material en punts clau del escut podrien fer-nos dubtar perquè podria tractar-se d'un ielm en lloc d'un cap d'àguila, encara que el fet de que no existisca cap traç que poguera indicar l'existència de lambrequins en el cas de l'elm i per la resta i el context, així com l'esperit que regeix l'elecció dels diversos emblemes de l'escut (referits a l'exèrcit de terra) i el fet que el lema que llueix l'escut propi del comte siga “por la ley y por el rey”, que sol anar sobre una àguila en majestat travessada o no per una fletxa, lema que estaria lligat als Armada-Valdés, la presència de l'àguila no semblaria desficiada.

BLASONAT

ESCUT DE PEDRA DELS COMTES DE REVILLAGIGEDO

Escut de pedra (80 cm x 60cm) amb un àguila , sobre mantell d'ermini amb corona real tancada, carregada amb escut espanyol en pell de bou o francès, acolat amb emblemes d'heràldica militar, a més de la pròpia àguila, com dos tubs de canó del segle XVIII, cinc banderoles per flanc amb castells, lleons i creus de Borgonya i en la punta dos bastons de comandament i un tambor amb dues baquetes; amb el camp quarterat, timbrat amb la corona comtal:



Il·lustració de l'escut d'armes que Don Álvaro Armada Fernández de Córdoba Valdés i Güemes, VI comte de Revilla-gigedo, va fer llaurar en pedra per a ser col·locat en el presbiteri de l'església parroquial de l'Asunción en Riba-roja (1897).

- 1.- Partit: 1r una creu de "veros"; 2n un castell. Bordura carregada amb huit aspes. Armes de Güemes.
- 2.- Una alzina frutada i dues cabres feréstegues empinades al tronc. Bordura carregada amb huit aspes. Armes de Horcasitas.
- 3.- Dos dracs alats enfrontats. Bordura carregada de cadenes, Armes dels Ibáñez de Mondragón.
- 4.- Mantellat: 1r Palma real; 2n àguila sobre figuera de moro devorant serp; en el mantell un castell. Bordura carregada amb huit brins d'ermini. Refereix a Güemes, a la Capitania General de Cuba i al Virregnat de Mèxic, i la bordura a la Grandesa d'Espanya.

L'escut, a causa dels diversos trasllats i maltractaments té seriosos desperfectes que en algun cas quasi impedeixen la identificació d'uns certs extrems com la corona real, el cap de l'àguila i la corona comtal. Es podria dubtar fins i tot de si es va acabar de llaurar o va patir algun contratemps que va impedir la seua terminació, perquè la corona, per exemple, de la que només s'aprecia en un lateral un robí, una maragda i l'arrancada d'una perla, està a mitja llaura sense polir.

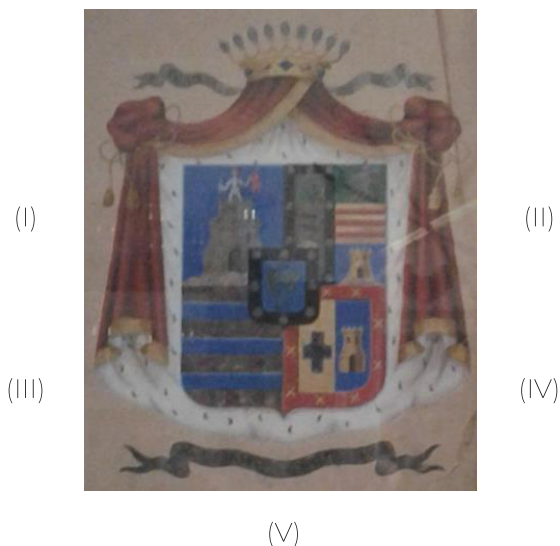
Seguint per ordre ens trobem amb els elements ornamentals que responen clarament a una orientació militar i pretenen reflectir la relació amb l'exèrcit de terra i l'arma d'artilleria (per privilegi com a coronel honorari d'artilleria tenia la família l'ús de canons i bastons de comandament i banderes), a més de, possiblement, recordar fets bèl·lics en què els diversos avantpassats es van distingir en favor de la pàtria, pagant fins i tot amb la seua vida. Així ens trobem dos tubs de canó del segle XVIII i cinc banderoles a cada costat de les quals algunes porten un castell o dos o un lleó o dos i la resta en blanc incloent, potser, la creu de Borgonya; dos bastons de comandament i dues baquetes que en la seua part inferior, danyada, colpegen un tambor.

Finalment falta discutir el tema de l'àguila. En la part inferior de l'escut d'armes sobreixen no dos elements sinó quatre: dos serien els bastons de comandament referits però els altres dos serien, segons el testimoniatge de Salvador Cerveró, quan va descriure l'escut el segle passat, unes potes d'àguila mostrant les seues ungles; si bé hui nous desperfectes dificulten observar amb claredat aquest extrem sí que sembla almenys a la dreta de l'escut que així siga; respecte al coll i cap, en el timbre, tindria aquesta girada a la dreta (de l'escut) com és la norma; per part seua, les ales semblen dibuixar-se entre el mantell i l'escut i el seu espai està emplenat amb ondulacions de major grandària i direcció oposada a les de l'ermeni, marcant el mantell una ona en el seu terç inferior, amb el que sembla clar que les dues protuberàncies superiors, dins del mantell, podrien correspondre's amb la corba de les ales. En tot cas al timbre podria haver-hi hagut un elm en lloc d'un cap d'àguila però no sembla coherent amb l'esperit manifestat en la resta d'elements i tampoc hi ha cap rastre dels lambrequins que ho acompanyarien.

Respecte a l'escut en si s'aprecien també desperfectes i algunes faltes. Els quarters, amb la llum adequada es poden observar amb claredat una vegada que sabem el que representen, la qual cosa facilita molt la seua "visibilitat", únicament els dracs alats estan més desgastats, es pot apreciar la seua forma a la foto d'Álvaro Armada inclosa més amunt; les cadenes en aquest quarter estan per la casa de Vergara (Mondragón) una de les participants en la presa de Baeza que va donar dret a l'ús de les citades cadenes.

En la descripció no s'han esmentat metalls ni esmalts perquè es tracta d'un escut de pedra llaurada sense pintar.

ESCUT PROPI



(Foto cedida per don Álvaro Armada y Barcáiztegui)

L'escut d'armes d'Álvaro **Armada Fernández de Córdoba Valdés i Güemes** facilitat, es desenvolupa en un camp quarterat sobre mantell d'ermíni coronat amb corona comtal i inclou un escusón, un mote i una divisa.

- I) Armes dels Armada.
- II) Armes dels Fernández de Còrdova.
- III) Armes dels Valdés.
- IV) Armes dels Güemes.
- V) En el escusón Armes dels Ibáñez de Mondragón.

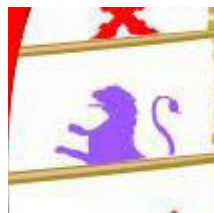
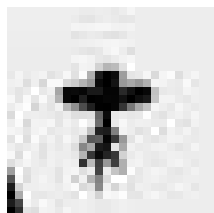
Acompanyen a l'escut: en la part superior: el mote o lema *Por la ley y por el rey*(3), pels Armada-Valdés. En la part inferior: el lema o divisa *Una buena muerte honra toda la vida*(4) dels Güemes.

En principi l'escut amb Grandesa d'Espanya hauria d'anar coronat amb corona real tancada sobre el mantell d'ermíni i la corona comtal situar-se sobre l'escut directament.

(2) Pensem que figura erròniament en la representació facilitada de l'escut personal de don Álvaro Armada Fernández de Còrdova (sobre el mantell hi hauria d'anar la corona real i la comtal dins del mantell sobre l'escut).

(3) Aquest mote indica el prestigi de la Casa i l'honra deguda als qui l'ostenten...

(4) El lema està pres del Cancioner de Petrarca, en la segona part "In morte", quan el poeta crida a la mort per a reunir-se amb la seua estimada Laura, dient en el seu toscà: "Ch' un bel morir tutta una vita onora".



DETAILS

